

УДК 141.7:[172:355.13]

М. М. Шевченко, к. філос. н, доцент,
докторант**СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ ВІЙСЬКОВИХ ТРАДИЦІЙ**

Анотація. У статті здійснено соціально-філософський аналіз феномену військових традицій й на цій основі розроблено наукову концепцію військових традицій. На основі наявних підходів до вивчення проблеми традицій виокремлено засадничі принципи соціально-філософського аналізу військових традицій сучасного українського суспільства і його збройних сил. Запропоновано поділяти військові традиції за рівнем існування на військові традиції, національні військові традиції, традиції видів збройних сил, традиції з'єднань, традиції військових частин (підрозділів), а також уточнено вказані поняття в категоріальній сітці соціальної філософії.

Ключові слова: військові традиції; національні військові традиції; традиції видів збройних сил; традиції з'єднань; традиції військових частин (підрозділів); Збройні Сили України.

М. М. Шевченко, к. філос. н, доцент,
докторант**СОЦІАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ ВОИНСКИХ ТРАДИЦИЙ**

Аннотация. В статье осуществлен социально-философский анализ феномена военных традиций и на этой основе разработана научная концепция военных традиций. На основе имеющихся подходов к изучению проблемы традиций выделены основополагающие принципы социально-философского анализа военных традиций современного украинского общества и его вооруженных сил. Предложено разделять военные традиции за уровнем существования на военные традиции, национальные военные традиции, традиции видов вооруженных сил, традиции соединений, традиции военных частей (подразделений), а также уточнены указанные понятия в категориальной сетке социальной философии.

Ключевые слова: военные традиции; национальные военные традиции; традиции видов вооруженных сил; традиции соединений; традиции военных частей (подразделений); Вооруженные Силы Украины.

M. M. Shevchenko, Candidate of Philosophy Sciences,
Assistant Professor, Doctoral Student**SOCIAL-PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF MILITARY TRADITIONS**

Abstract. In the article was developed the socio-philosophical analysis of the phenomenon of military traditions, and on this basis, was developed a scientific concept of military traditions as conceptual system that is open to gradual enrichment of the content and terminology of empirical data, introduction of new scientific concepts. It is proved that the most reasonable is the research of the traditions from the position of the social philosophy, at its core it is a phenomenon of social order. It was isolate the fundamental principles of the social-philosophical analysis of military traditions of modern Ukrainian society and its armed forces, namely the principles of the anthropocentrism, phenomenology, historicism, and unity of objective and subjective aspects, the succession.

To solve the problems of the research was used the socio-philosophical methods of the cognition. The method of structural-functional analysis was allowed to establish the relationship between levels of the existence of military traditions. With the logical-semantic method was built, so called "pyramid of concepts" of military traditions. The top of the pyramid contains the concept of military traditions, slightly below the national military traditions, the traditions of the armed forces, traditions of military units, and below on the imaginary plane situated the basic concepts and terms that related to military traditions. This pyramid is the most successful for the conceptual development and studying of the concept

of "military traditions" because these are always the reproductive system of the symbolic designed and stereotyped knowledge, ideas and practices in their historical modification.

It was proposed to share military traditions on the level of an existence of military traditions, national military traditions, traditions of the armed forces, and traditions military units.

Keywords: military traditions; national military traditions; traditions of the armed forces; traditional of the military units; the Armed Forces of Ukraine.

Актуальність теми дослідження. Перебіг соціальних змін у військово-соціальной сфері українського суспільства в контексті воєнно-політичних подій в Україні протягом 2014-2017 рр. обумовлює необхідність переосмислення низки теоретичних положень військово-патріотичного виховання, поглиблення соціальної природи військових традицій, визначення аксіологічних залежностей у сфері військової діяльності.

Постановка проблеми. Ця обставина й визначає зв'язок загальної проблеми з найбільш важливими науковими та практичними завданнями соціально-філософського дослідження особливостей, стану, спадкоємності і динаміки військових традицій українського суспільства в сучасних умовах і їх прояви в збройних силах на основі найважливіших методологічних принципів, які необхідні для побудови будь-якої наукової теорії. На підставі аналізу актуальних досліджень і наукових публікацій [1-5] можна дійти висновку, що проблема військових традицій у сучасному вітчизняному науковому дискурсі висвітлюється переважно полемічно, у історичній та політико-ідеологічній площині, без опори на досягнення існуючих теоретичних розробок.

Постановка завдання. Саме тому метою статті є соціально-філософський аналіз військових традицій, й на цій основі розробка наукової концепції військових традицій, як понятійної системи, яка є відкритою для поступового збагачення термінологічного змісту та емпіричних даних, упровадження нових наукових понять.¹

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури дозволяє виділити три основних підходи до розуміння традиції.

Представники *першого підходу* трактують традицію як соціокультурну наступність узагалі. Так, на думку В. Д. Плахова, традиції – це цілісна система історично сформованих як стійких, так і відносно мінливих стереотипів форм передачі соціального та культурного досвіду, що підтримуються силою суспільної думки певної спільноти людей і забезпечує наступність відтворення того чи іншого образу життя [7, с. 27]. Бондирева С. К. визначає традицію як будь-який прояв активності індивіда, що наділений властивістю традиційності [8, с. 100]. Полонська І. Н. визначає традицію як "корпус символічних структур, які мають об'єктивне значення і відображають статус людського буття і конструюють культурну свідомість" [9, с. 9].

Представники *другого підходу* обмежують зміст поняття "традиція" сферою суспільної свідомості. Зокрема, М. Д. Напса визначає традиції, як історично сформовані, відносно стійкі, такі, що передаються із покоління до покоління, загально визнані норми, принципи і правила поведінки людей, суспільні відносини, які регулюються на основі суспільної думки [10, с. 11].

Прихильники *третього підходу* тлумачать традицію як соціальний зв'язок індивідів і груп у суспільстві, як засіб соціалізації й вираження відносин між людьми, а не свідомість. Зокрема, В. Б. Власова зазначає, що традиція як особливий зв'язок людей, який реалізується через їх орієнтацію на загальнозначущі стандарти дій, поведінки і т. ін., фіксується в колективному досвіді освоєння середовища [11, с. 38].

Відповідно, у широкому розумінні традиція – це наступництво, завдяки якому суспільство зберігає, відтворює та передає накопичений минулими поколіннями досвід. Таким чином, соціальна система забезпечує необхідну для неї стабільність. Але традиція не виключає переробки та удосконалення соціального досвіду, отриманого від попередніх поколінь, вона є необхідною передумовою, вихідним пунктом наступного розвитку. Тому традиції притаманні суспільству у цілому та сферам суспільного життя зокрема.

Дослідники В. М. Вашкевич [12] та В. В. Аверьянов [13] зазначають, що традиція як повнота системи існування тієї чи іншої спільноти або "повна традиція" (традиція як соціокультурна си-

¹ Тема даної статті пов'язана з соціально-філософськими дослідженнями в межах цільових програм науково-дослідних робіт, які здійснюються Науково-дослідним центром гуманітарних проблем Збройних Сил України

стема) складається як власне з традиції (як внутрішнього принципу, тобто впорядженого наслідування), так й розробленої системи моделей наслідування, яка забезпечує збереження кожної моделі, що входить до її складу:

світогляду, тобто системи уявлень, які підтримують традицію інтелектуально, у тому числі ідеологічно;

інститутів й організацій, які забезпечують послідовний і правильний процес наслідування, таких, як систему виховання, система освіти, система рекрутування та ініціації спадкоємців традиції.

Вітчизняний філософ В.М. Вашкевич також зазначає, що існує дві основні форми передачі традицій – практична імітація (повтор дій) та фольклор. При цьому адекватність передачі досягається багатократними повторами, системами символів, текстів (міфологія) та дій (ритуал) [12, с. 146–147].

Таким чином, зазначені підходи до вивчення поняття «традиція» вказують на певні складності в дослідженні цього феномену, що обумовлено широким вживання даного поняття. Його використовують в усіх сферах суспільного життя. У політичній сфері традиція виступає як вираження національного характеру або специфіки, за допомогою якої політики обґрунтовують прийняті рішення [7]. Різне розуміння вкладають в поняття «традиція» представники таких наук, як етнографія, історія, культурологія, психологія, педагогіка та ін. Наприклад, в етнографії стереотипні дії членів певних колективів пояснюють традицією їхньої поведінки [9; 14]. У зв'язку із цим в процесі пізнання традицій виникають труднощі, і головна з них полягає в тому, що їх складно вивчити в межах однієї якої-небудь конкретної науки. Такі труднощі виникають ще і внаслідок того, що традиції різноманітні за формою і типами прояву. В результаті найбільш виправданим є дослідження традицій з позиції соціальної філософії, тому що за своєю суттю це явище соціального порядку, оскільки передаються з покоління в покоління не знання про світ, а колективний досвід діяльності [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, формулювання цілей статті. Актуальність теми дослідження зумовлена також ще й тим, що у вітчизняному науковому та військово-офіційному дискурсі [1-6] наявні розбіжності у вживанні понять і термінів проблематики військових традицій, їх нез'ясованість, відсутність розмежування за обсягом та значенням свідчать про те, що осмислення поняття «військові традиції» та духовного буття військовослужбовця з їх багатограними проявами та наслідками ще не отримало належної уваги.

Виклад основного матеріалу. Соціально-філософське дослідження військових традицій визначається конструктивними методологічними основами, підходами і принципами, які дозволяють адекватно розглянути цей ідеальний соціокультурний феномен. Предметом розгляду є те, без чого військова спільнота представляла б собою скупчення незалежних один від одного людських індивідуумів, хаотично рухомих в буттєвому просторі, позбавлених екзистенціальної наповненості, тобто духовності і моральності. Механізмом об'єднання військової спільноти в єдине ціле і ствердження в ній аксіологічної складової є військові традиції, які переважно визначаються життям попередніх поколінь і транслюються в міжпоколінному просторі.

Здійснення якісного соціально-філософського аналізу військових традицій ставить питання про методологію дослідження цього складного духовного і соціального феномену. Його складність полягає в ідеальному статусі функціонування військових традицій, оскільки вони не лише містять в собі ментальні засади функціонування військової спільноти, які мають регулятивний та праксеологічний характер, але й багато в чому визначають наративи моральної свідомості військової спільноти і військовослужбовців.

На основі наявних підходів до вивчення проблеми традицій [7; 11; 12; 13; 15; 16] виокремимо засадничі принципи соціально-філософського аналізу військових традицій сучасного українського суспільства і його збройних сил, а саме:

1. Принцип антропоцентризму, що визначає включеність людини в соціальне буття і відповідальність за його якісний стан, оскільки саме вона є носієм військових традицій суспільства. Через суб'єкт формується відношення до військової спадщини минулого і його об'єктивізація в сьогоденні. Цей принцип є одним з найважливіших для вивчення соціальних явищ, оскільки відбиває діалектичну єдність особи і суспільства. Людина за своєю сутністю реконструює і проектує соціальну реальність, що приймає певний вектор спрямованості.

2. Принцип феноменології пов'язаний з розумінням і з'ясуванням членами українського суспільства швидкоплинних соціальних процесів, і впровадженням нових соціальних проектів і практик. Є нагальна необхідність розглянути відповідність існуючого багато в чому соціалістичного мислення громадян України новому капіталістично-ринковому дискурсу. Яким чином нові поняття, які включаються у свідомість українців, ними усвідомлюються і чи відповідають реальним соціальним змінам? Яку спрямованість приймає трансформація культури української людини, її духовності, розуміння сакрального і метафізичного буття в умовах ціннісного релятивізму – конструктивну або деструктивну? Адже вже давно відомо, що засадничі коди будь-якої культури, які управляють її мовою, її схемами сприйняття, її обмінами, її формами вираження і відтворення, її цінностями, ієрархією її практик, відразу ж визначають для кожної людини емпіричні порядки, з якими вона матиме справу і в яких буде орієнтуватися.

3. Принцип історизму задає напрям дослідженню військових традицій українського суспільства та його збройних сил. Суть його полягає в тому, що він послідовно відтворює процес виникнення і розвитку досліджуваного явища, розкриває загальні закономірності і умови, в яких воно протікає. Цей принцип найбільш наочно відбиває процес розвитку військових традицій, їх взаємозв'язок і залежність від соціальної психології і державної ідеології на усіх історичних етапах. Втрата ідеологічної основи призводить до якісно-кількісних змін військових традицій. У свою чергу, традицією стає лише складна соціально-психологічна емоційно забарвлена звичка.

4. Принцип єдності об'єктивного і суб'єктивного аспектів відбиває зміст військових традицій сучасного українського суспільства. З одного боку, їх зміст об'єктивний для усіх членів соціуму. З іншого боку, суб'єктивний аспект проявляється в тому, що носієм військових традицій є конкретний представник, без якого вони не об'єктивуються. Тільки у єдності об'єктивного і суб'єктивного аспектів полягає специфіка розвитку військових традицій.

5. Принцип спадкоємності припускає ґрунтовне, об'єктивне і усебічне вивчення основних ідей, підходів, концепцій, які були висунуті в ході дослідження цього предмета філософського знання, а також розгляд змін, що відбуваються в змісті і функціонуванні самого предмета, тобто військових традицій, які проявляються в єдності старого і нового, що знаходить своє віддзеркалення в концепції діалектичного заперечення. Базисним положенням цієї концепції є поняття спадкоємності, що означає не просто формальну передачу чого-небудь безвідносно до цінності того що передається, а передачу найбільш позитивного, прогресивного змісту заперечуваного явища, яке переноситься в новий якісний стан об'єкту.

Проблема спадкоємності при переході від старого до нового, врахування закономірностей перехідного стану складних об'єктів, що саморозвиваються, актуальні і для військових традицій сучасного українського суспільства. Адже, поняття спадкоємності пов'язане з поняттям спрямованості змін. У перехідному стані об'єкту, що змінюється, можна визначити спрямованість його розвитку (прогресивна, регресивна) і впливати на неї; якщо вона помилкова, варто повернутися до старих станів об'єкту до завершення переходу його в новий стан.

Синергетичний підхід є сучасним універсальним засобом пізнання, який дозволяє з єдиних позицій підходити до проблем взаємодії і взаємопереходу порядку і хаосу в складноорганізованих природних і соціальних системах. Міра між хаосом і порядком в соціальному ладі визначається інтуїтивним «почуттям порядку», який ґрунтується на архетипічних образах, що містяться в нашій підсвідомості і підтримуваних в нас культурною традицією, досить часто поза нашою рефлексією [16]. Суспільство завжди було зацікавлене у встановленні «соціального порядку», розуміння якого в різні історичні періоди суперечило один одному.

Цей підхід спрямований на виявлення флуктуації і точок біфуркацій, які зумовлюють розвиток військових традицій суспільства та його збройних сил. Різке прискорення соціальних процесів на початку XXI ст. об'єктивує потребу в пошуку холистичних, цілісних форм соціального існування і особливої методології соціального пізнання, що будується на абсолютно іншому, ніж класичний світогляд, де усе пов'язується з відкриттям детерміністських законів і панує розум людини.

Різноманіття предметного змісту військових традицій ґрунтується на тому, що як предметом наукових досліджень вони є сукупністю певних знань, підходів і концепцій. Як феномен духовного життя вони включають загальноновизнані цінності, орієнтири, ідеали, наративи та інші явища індивідуальної і суспільної свідомості.

У практичному відношенні військові традиції утворюють і наповнюють певним сенсом дії членів суспільства, спрямовані на досягнення державнозначущих цілей, створення і забезпе-

чення стійкості механізмів саморегуляції і саморозвитку військово-соціальної спільноти. Вони формулюються в термінах цілепокладання, доцільності, диференціації, інтеграції, нормування, обґрунтування шляхів розвитку і відповідних їм соціальних проектів і програм.

У функціональному плані військові традиції є реалізований творцями і носіями спосіб стосунків до військово-соціального цілого, до його відтворення і зміцнення в процесі суспільно-історичної практики.

Культурологічний аспект дозволяє виявляти архетипи, основоположні цінності і сенси ідей, що об'єднують військову спільноту. Наука надає можливість їх виразити і легітимізувати в загальнозначущій, логічно несуперечливій соціальній формі [14].

В аксіологічному плані військові традиції відбивають якісне відношення представників українського війська до оточуючої дійсності.

Підходи до розуміння поняття "військові традиції" ми пропонуємо поділити на чотири групи, що позначаються буквами латинського алфавіту.

А – погляди, які виходять із змісту вказаного поняття. Визначення цієї групи ґрунтуються на сукупності всього того, що може бути охоплене поняттям "традиції" – це те, що унаслідковано від попередників (цінності, норми, зразки поведінки, ідеї, суспільні настанови тощо) [14; 17, с. 383].

В – визначення, зумовлені історичними та соціальними аспектами поняття "традиції". У визначеннях цієї групи звертається увага на процеси соціального наслідування. Прикладом може служити визначення традицій, під якими пропонується розуміти звичаї, норми і правила життя людей, що передаються від покоління до покоління, у підрозділі від одних воїнів до інших [18, с. 93].

С – визначення, в яких наголос робиться на ідеалах, цінностях, способі діяльності. Наприклад: "...традиції історично склалися й передаються з покоління до покоління в специфічній формі соціальних відносин в армії у вигляді порядку, правил і норм поведінки військовослужбовців, їх духовних цінностей, моральних установок і звичаїв, пов'язаних з виконанням навчально-бойових завдань, організацією військової служби і військового побуту" [1, с. 81].

Д – визначення, які ґрунтуються на психолого-педагогічних аспектах поняття "військові традиції" та регулятивній функції останніх. Прикладом може служити визначення, в якому військові традиції розглядаються як соціально-психологічне явище і зазначається, що кожен полк має свій "образ життя", який відповідає загальному духу і порядку, пануючому в армії [19, с. 326–327].

Варто додати, що деякі автори, пропонуючи умовний поділ сукупності військових традицій на ціннісно-історичні, традиції-звички або звичаї, військові ритуали і свята, допускають методологічну некоректність, ототожнюючи поняття "традиції" та "військові ритуали" [1, с. 81]. Водночас, у вітчизняному військово-офіційному дискурсі визначено наступну ієрархію військових традицій: а) бойові традиції українського народу; б) традиції Збройних Сил України; в) традиції виду та роду військ; д) традиції військової частини [5, с. 15].

Зауважимо, що у філософській літературі [13] виокремлюють такі рівні існування традицій: мегарівень – загальнолюдські традиції, макрорівень – національні традиції, мезорівень – регіональні традиції, мікрорівень – традиції найближчого соціального оточення особистості (сім'ї, освітнього закладу, організації і т.д.). Виходячи з вищенаведеного, вважаємо за доцільне поділяти військові традиції за рівнем існування на військові традиції, національні військові традиції, традиції видів збройних сил, традиції з'єднань, традиції військових частин (підрозділів) [20]. З урахуванням зазначеного, представимо так звану "піраміду концептів" щодо військових традицій. На вершині піраміди міститься поняття військові традиції, дещо нижче – національні військові традиції, традиції видів збройних сил, традиції з'єднань, традиції військових частин (підрозділів), а внизу, на уявній площині основи піраміди, розташовуються базисні поняття та терміни, що стосуються військових традицій. Така піраміда є найбільш вдалою для концептуальної розробки та вивчення поняття "військові традиції", оскільки останні є постійно відтворювальною системою символічно оформлених стереотипованих знань, уявлень і практик в їх історичній модифікації.

Виходячи з вищенаведеного, вважаємо за доцільне поділяти військові традиції за рівнем існування на військові традиції, національні військові традиції, традиції видів збройних сил, традиції з'єднань, традиції військових частин (підрозділів).

Під *військовими традиціями* пропонуємо розуміти історично сформовані у збройних силах, такі що передаються від покоління до покоління, ідеї, правила поведінки, моральні якості, звичаї та інші суспільні настанови воєнної організації, які пов'язані з виконанням бойових завдань, військовою службою і побутом військовослужбовців.

Під *національними військовими традиціями* пропонуємо розуміти історично сформовані ціннісні військові традиції, такі що передаються від покоління до покоління форми й методи, способи і прийоми, норми поведінки і дії військовослужбовців національних військових формувань і всього народу, спрямовані на захист Вітчизни, малої батьківщини, сім'ї, дітей, батьків, свого дому як цінності. Саме визначення ціннісних військових традицій виховання як об'єктивно-значущих і суспільно-визнаних ідей і принципів дозволяє зняти ідеологічне протиріччя, конформізм в розумінні історичних подій братовбивчих війн ХХ століття, пов'язаних з участю українського народу у складі військ воюючих між собою іноземних держав [15].

Військовими традиціями видів збройних сил, з'єднань та частин (підрозділів) слід вважати стійкі специфічні форми суспільних відносин у видах збройних сил, з'єднаннях та частинах (підрозділах), що історично склалися та передаються з покоління в покоління у вигляді порядку, правил і норм поведінки військовослужбовців, їх духовних цінностей, моральних настанов і звичаїв, пов'язаних із виконанням навчально-бойових завдань, організацією військової служби та побуту.

Висновки:

1. На сучасному етапі суспільного розвитку в Україні та реформування її збройних сил особливого значення набуває питання формування свідомості, самосвідомості, мотивації та життєвих настанов військовослужбовців і громадян щодо особистої відповідальності за захист Вітчизни. Вирішення цих складних завдань неможливо без врахування і використання духовного та психологічного потенціалу національно-історичних і військових традицій як надзвичайно важливих феноменів, що виступають значущими елементами суспільної свідомості, «об'єднують» історичне минуле та сучасність українського народу і становлять важливу підвалину поступального розвитку суспільства, держави та збройних сил.

2. Різне розуміння поняття «традиція» представниками соціальних та гуманітарних наук породжують труднощі в процесі соціального пізнання традицій, головна з яких складність їх вивчення в межах однієї конкретної науки. В результаті найбільш виправданим є дослідження традицій з позиції соціальної філософії, тому що за своєю суттю це явище соціального порядку, оскільки передаються з покоління в покоління не знання про світ, а колективний досвід діяльності.

3. Військові традиції як складова національно-історичних традицій українського народу – це стійкі специфічні форми суспільних відносин у збройних силах, що історично склалися та передаються від покоління в покоління у вигляді порядку, правил і норм поведінки військовослужбовців, їх духовних цінностей, моральних настанов і звичаїв, пов'язаних із виконанням навчально-бойових завдань, організацією військової служби та побуту. Вважаємо за доцільне поділяти військові традиції за рівнем існування на військові традиції, національні військові традиції, традиції видів збройних сил, традиції з'єднань, традиції військових частин (підрозділів).

Література

1. Афонін, Е. А. Становлення збройних сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми: монографія / Е. А. Афонін; відп. ред. А. О. Ручка, Ю. І. Саєнко; НАН України, Ін-т соціології. - К.: Інтерграфік, 1994. - 304 с.
2. Печенюк, І. Традиції війська княжої доби: витоки та практика використання / І. Печенюк // Воєнна історія. – 2004. – № 1–3. – С. 87–96.
3. Слюсаренко, П. М. Традиції Армії Української Народної Республіки: витоки та практика їх використання / П. М. Слюсаренко // Вісник Академії праці та соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2006. – № 4 (37). – С. 207–213.
4. Задунайський, В. Бойове мистецтво та військова спадщина українських козаків в кінці ХІХ – на початку ХХІ ст.: монографія / В. Задунайський. – Донецьк: Норд-Прес – ДонНУ, 2006. – 335 с.
5. Військові традиції у Збройних Силах України: монографія / А. О. Афанасьєв, М. В. Герасименко, В. П. Кротиков, В. В. Мараєва, В. В. Панін, О. Г. Скрипник, С. М. Соколюк, В. Л. Топальський, І. П. Хруленко, М. М. Шевченко. – К.: НДЦГПЗСУ, 2015. – 241 с.
6. Концепція військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України. Затверджено Наказом Міністра оборони України від 08.06.2010 № 295 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/index.php?part=patriot&lang=ua&sub=n_b_patriot.
7. Плахов, В. Д. Традиции и общество: Опыт философско-социологического исследования: монографія / В. Д. Плахов. – М.: Мысль, 1982. – 220 с.

8. Бондырева, С. К. Традиции: стабильность и преемственность в жизни общества: учеб. пособие / С. К. Бондырева, Д. В. Колесов; Моск. психолого-социал. ин.-т; [гл. ред. Д.И. Фельдштейн]. – М. : Воронеж : [НПО "МОДЭК"], 2004. – 275 с.
9. Полонская, И. Н. Социокультурная традиция: онтология и динамика: Автореф. дис... докт. филос. наук: 09.00.11 / И. Н. Полонская ; Ростовский государственный университет. – Ростов, 2006. – 56 с.
10. Напсо, М. Д. Сущность и социальная функция традиций и обычаев социалистического общества: Автореф. канд... филос. наук: 09.00.01 / М. Д. Напсо ; Тбилиский Ордена Трудового Красного Знамени государственный университет. – Тбилиси, 1981. – 23 с.
11. Власова, В. Б. Традиция как социально-философская категория / В. Б. Власова // Философские науки. – 1980. – С. 30–39.
12. Вашкевич, В. М. Исторична свідомість молоді: політологічний концепт: монографія / В. М. Вашкевич. – К. : Світогляд, 2005. – 287 с.
13. Аверьянов, В. В. Традиция и динамический консерватизм / В. В. Аверьянов. – М. : Институт динамического консерватизма, Центральный издательский дом, 2012. – 696 с.
14. Найден, О. С. Образ воина в украинском фольклоре: Семантические та образные аспекты : монография / О. С. Найден. – К. : Видавничий дім «Стилос», 2005. – 260 с.
15. Абрамов, В. І. Духовний потенціал Збройних Сил України: методологія системного вивчення і регулювання : дис. ... доктора філос. наук : 09.00. 03 / В. І. Абрамов. – К., 2005. – 390 с.
16. Абрамов, В.І. Духовність суспільства: методологія системного вивчення : монографія / В. І. Абрамов. – К. : КНЕУ, 2004. – 236 с.
17. Пірен, М. І. Основи етнопсихології: підручник / М. І. Пірен. – К. : КВГІ, 1996. – 385 с.
18. Психолого-педагогические основы деятельности командира / М. И. Дьяченко, Е. Ф. Осипенков, Л. Е. Мерзляк; под ред. ген. армии И. Г. Павловского. – М. : Воениздат, 1977. – 295 с.
19. Военная психология / под общ. ред. В. В. Шеляга, А. Д. Глоточкина, К. К. Платонова. – М. : Военное издательство, 1972. – 400 с.
20. Шевченко, М. М. Методичні засади формування військових традицій / М. М. Шевченко // Историчні та методологічні аспекти становлення та розвитку військових традицій у Збройних Силах України: Матеріали науково-практичного семінару (м. Київ, 25 травня 2012 р.) / МОУ НДЦГПЗСУ. – К. : НДЦГПЗСУ, 2012. – С. 17-21.

References

1. Afonin, E. A. (1994). *Stanovlennya Zbroynykh syl Ukrainy: sotsialni ta sotsialno-psykhologichni problem [Formation of the Armed Forces of Ukraine: social and socio-psychological problems]*. Kyiv: Intergraph [in Ukrainian].
2. Pechenyuk, I. (2004). Tradytsiyi viyska knyazhoyi doby: vytoky ta praktyka vykorystannya [Traditions of the armies of the princely age: origins and practice of use]. *Voienna istoriia – Military history*, 1-3, 87-96 [in Ukrainian].
3. Slyusarenko, P. M. (2006). Tradytsiyi armiyi ukrayinskoyi narodnoyi respubliki; ta praktyka vykorystannya [Traditions of the Army of the Ukrainian People's Republic: origins and practice of their use]. *Visnyk Akademii pratsi ta sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy – Bulletin of the Academy of Labor and Social Relations of the Federation of Trade Unions of Ukraine*, 37, 207-213 [in Ukrainian].
4. Zadunaysky, V. (2006). *Boyove mystetstvo ta viyskova spadshchyna ukrayinskykh kozakiv v kintsy XIX – na pochatku XXI [Martial arts and military heritage of Ukrainian Cossacks in the late XIX - early XXI centuries]*. Donetsk: Nord-Press [in Ukrainian].
5. Afanasyev, A. O., Gerasimenko, M. V., Krotikov, V. P., Maraeva, V. V., Panin, V. V., Skrypnyk, O. G. et al. (2015). *Viyskovi tradytsiyi u zbroynykh sylakh Ukrayiny [Military traditions in the Armed Forces of Ukraine]*. Kyiv : NDTSGPSZU [in Ukrainian].
6. Kontseptsii viiskovo-patriotychnoho vykhovannia u Zbroynykh Sylakh Ukrainy. Zatverdzheno Nakazom Ministra oborony Ukrainy vid 08.06.2010 № 295 – Concept of military-patriotic education in the Armed Forces of Ukraine. Approved by Order of the Minister of Defense of Ukraine of 08.06.2010 № 295. Retrieved from http://www.mil.gov.ua/index.php?part=patriot&lang=ua&sub=n_b_patriot.
7. Plakhov, V. D. (1982). *Tradytsii i obshchestvo: Opytfilosofsko-sotsyologicheskogo issledovaniya [Traditions and Society: The Experience of Philosophical and Sociological Research]*. Moscow, Mysl [in Russian].
8. Bondyreva, S. K., Kolesov, D. V. (2004) *Tradytsiyi: stabilnost i priyemstvennost v zhizni obshchestva [Traditions: Stability and Continuity in the Life of a Society]*. Moscow – Voronezh: NGO MODEK [in Russian].
9. Polonskaya, I. N. (2006). Sotsiokulturnaya traditsiya: ontologiya i dinamika [Sociocultural tradition: ontology and dynamics]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Rostov, Rostov State University [in Russian].
10. Napso, M. D. Sushchnost i sotsyalnaya funktsiya traditsiyi i obychayev sotsyalisticheskogo obshchestva [Essence and social function of traditions and customs of socialist society]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Tbilisi, Tbilisi Order of the Labor Red Banner State University [in Russian].
11. Vlasova, V. B. (1980). Traditsiya kak sotsyalno-filosofskaya kategoriya [Tradition as a socio-philosophical category]. *Filosofskie nauki – Philosophical sciences*, 30-39 [in Russian].
12. Vashkevich, V. M. (2005). *Istorychna svidomist molodi: politologichnyi kontsept [Historical consciousness of youth: political science concept]*. Kyiv: Worldview, 2005 [in Ukrainian].
13. Averyanov, V. V. (2012). *Traditsiya i dinamicheskiy teatr [Tradition and dynamic conservatism]*. Moscow: Institute of Dynamic Conservatism, Central Publishing House [in Russian].
14. Nayden, O. S. (2005). *Obraz voyina v ukrayinskomu folklori: Semantichni ta obrazni aspekty [The image of a warrior in Ukrainian folklore: Semantic and figurative aspects]*. Kyiv: Stylos [in Ukrainian].
15. Abramov, V. I. (2005). Dukhovnyi potentsial Zbroynykh syl Ukrayiny: metodologiya systemnoho vyvchennya i reguluvannya [The spiritual potential of the Armed Forces of Ukraine: methodology of systematic study and regulation]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

-
16. Abramov, V. I. (2004). *Dukhovnist suspilstva: metodologiya systemnogo vyvchennya [Spirituality of society: methodology of systematic study]*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].
 17. Piren, M. I. (1996). *Osnovy etnopsykholohiyi [Fundamentals of ethnopsychology]*. Kyiv: KVGI [in Ukrainian].
 18. Dyachenko, M. I., Osipenkov, E. F., Merzlyak, L. E. (1977). *Psikhologo-pedagogicheskie osnovy deiatelnosti komandira [Psychological and pedagogical basis of the activities of the commander]*. I. G. Pavlovskiy (Ed.). Moscow: Warendat [in Russian].
 19. Sheliag, V. V., Glotchkin, A. D., Platonov, K. K. (Eds.). (1972). *Voennaia psikhologiya [Military psychology]*. Moscow: Military Publishing House [in Russian].
 20. Shevchenko, M. M. *Metodychni zasady formuvannya viyskovykh tradytsiy [Methodical principles of formation of military traditions]*. Proceedings from the scientific and practical seminar '2012: *Istorychni ta metodologichni aspekty stanovlennya ta rozvytku viyskovykh tradytsiy u Zbroynnykh syl Ukrainy – Historical and methodological aspects of the formation and development of military traditions in the Armed Forces of Ukraine.* (pp. 17-21). Kyiv: NDTSGPSZU [in Ukrainian].

Надійшла 17.03.2017

Бібліографічний опис для цитування :

Шевченко, М. М. Соціально-філософський аналіз військових традицій / М. М. Шевченко // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. - 2017. - № 1 (9). - С. 97-104.